

Zuhaitz eta Enbor hitzen adiera EHHA-n bildutako datuen argitan

IZASKUN ETXEBESTE* / KORO SEGUROLA*

Lan honen helburua *Euskal Herri Hizkeren Atlas*a egitasmoan aurkezten diren mapetan erdi-ezkutuan geratuko diren bi hitz hauei buruz inkestetan jaso ditugun argibide jakingarri batzuen berri ematea da. Mapa hauetan, galdekizunari zuzenean erantzuten dioten hitzak bakarrik maparatzen dira eta galdera horien inguruan, bazterreko alor batzuetan gelditzen dira saihestutako datuak. Ez dira, haatik, interes txikiagokoak. Hauetako bi izan daitezke *zuhaitz* eta *enbor* hitzak.

Hemen erabiliko ditugun emaitzak EHHA egitasmoaren araupean jarri behar direla ohartarazi nahi genuke, berezko balioa emateko eta bere neurrian kokatu ahal izateko. EHHAn inkesta guztiak epe mugatuan eta hautatu ziren inkesta-puntu jakinetan lekuko bakar bati eginak izan direla esan behar da. Halere, beste hautu batzuk egin izan balira, ez dugu uste ekarpenaren muina eta aurkezten ditugun mapak funtsean aldatuko lirakeenik.

EHHA-N ZUHAITZ

*Euskal Herri Hizkeren Atlas*eko galdekizunean, landarediari dagokion lehen galderan ‘árbol /arbre’ izen orokorra jasotzen da. Hitza biltzeko, irudi bat erakutsi zaie lekukoei eta *arbola* / *arbol* / *arbole* izan da zuzenean lortuta nagusitasunez gailendu den erantzuna, Zuberoan ezik (han *zühain* / *zühaintze* dugu). Han-hemenka, bigarren erantzun gisa batik bat, *zuaitz*, *zuraitz*, edo *sugatx* esanahi orokor horrekin jaso da sinonimotzat. Gehienetan, ordea, lekukoei proposatu egin zaie hitz hau eta orduan hainbat zehaztasun bildu ahal izan dugu.

* Euskaltzaindia, EHHA

Gaur egun, *zuhaitz* hitza esanahi orokorrean entzun eta erabiltzera ohi-tuta bagaude ere ez da, agi denean, beti hala izan. Esanahi orokorra diogu-nean zera esan nahi dugu: edozein arbola klase eta edozein garapen mailakoa. Eskoletako testuak, komunikabideetako jardunak edota agerkari ofizialak gainbegiratzea aski dugu hitzak horixe irudikatzen duela egiaztatzeko. Duda-rik ez da, aldean duen hitza (*arbola*) jatorriz mailegua izateak baduela zeri-kusi zuzena erabilpen horrekin. Areago oraindik, azken urteotan argitaratu eta usuen erabiltzen diren hiztegiek ere inongo ñabardurarik gabe jasotzen dute *zuhaitz* eta *arbola* sinonimo direla¹.

Atzera joz, Azkuerengan aurkitzen dugu hitzaren espezializazioaren berri, baina zenbait aldaeratan bakarrik. Honela, *zuaitz*, *zuhaitz* nahiz *zuhatz* sar-reretan ez da ‘árbol /arbre’ baizik jasotzen. Aldiz, parean beste hauek aurki ditzakegu:

- *Zugaitz* (G bid-us): ‘árbol bravío, arbre sauvage’.
- *Zuaritz* (B, G): ‘árbol bravío /arbre sauvage’.
- *Zugaritz* (B-ond): ‘árbol bravío /arbre sauvage’.
- *Zuraritz* (B,G): ‘árbol bravío, arbre sauvage’.
- *Zugatz* ((B-m-tx): ‘árbol bravío /arbre sauvage’².

Esan bezala, EHHA-ko lekuko askorentzat *zuhaitz* hitzak esanahi mar-katua du. Jasotako adiera guztiak honela sailkatu ditugu (sailkapen honen is-la grafikoa amaieran aurkezten dugun mapan ikus daiteke):

1. Adiera nabarmenena eta markatuena kontuan harturik, lehen sail hon-etan erakusten dugu eremu trinkoena osatzen duen esanahia. Eremu hone-tako lekukoentzat *zuhaitz* hitzak **haritz luzea** esan nahi du, mozten ez dena, eta material gisa erabiltzeko baliatzen dena. Honela, su egurretarako edo ikatz egiteko burua moztu edo moarratzen denari kontrajartzen zaio. Gipuz-koan du adiera honek bere lekukotasunik zabalena eta itxiena, euskalkiak euskalki. Mapan ikusten den bezala, gure inkesta-puntuek osatzen duten sa-rearen erdialdean kokatzen da eta probintzia ia osoa hartzen du, bazterreta-ko zenbait herri salbu.

Zuhaitz hitzaren definizioak lekukoaren hitzetan jasoz, hona hemen esaten dugunaren adibide batzuk:

(Eibar:) *Klase bati, altu bat, robliá da, roble erderas (...) mostu gabekua (...) barkuak eitteko ta...*

(Bergara:) *Arbola dánei suaitzak, baña guk suaitza béste bati esate jao, áritz lu-siai. Aitz motza ta aitz luzia izaten dia; érderas esan eskeró ‘roble trasmocho y roble bravío’.*

(Elgoibar:) *Arbola klase bati, orrek sian aitzak, lusiak gerri aundixakin, suai-tzak, bakan bakan, mateixaletako.*

(Mendaro:) *Aritzéi, jenéral [haritz] luziái. Arbóladi bat, dána arítza, suáistixa da úra, eón leike mótzak eta eón leike luziák.*

¹ OEH-k oraindik ez du hitz honen sarrerarik landu. Hala ere, korpusa kontsultatu ahal izan du-gu eta agerpen gehienak gaur egungo adiera hedatuenaren ildotik doaz.

² RAE-ren hiztegian: “*bravío*: 2. fig. se dice de los árboles y plantas silvestres”.

(Azkoitia:) *Aritz luziei amén. Ariz motzá ta zuáitze. Au da zuáiztixe daóna amén! Jenéral orrí.*

(Urretxu:) *Arbola luzéi, aríz luzéi. Bestéi, áriz motzá.*

(Ezkio-Itsaso:) *Zuáitze da áitzezko tántai bát. Zuáitze da áitz luzéd.*

(Azpeitia:) *Bátzuk zuáitze esángo yué, guk [zuhaitza] altúbe danái, luzié, zuáitzék. Géó ortík aparté pagúei esáte yóu pagá lizerrá, altúbéi, ta motxái pago motzá.*

(Beizama:) *Aitza baldín bada bai, arítza beár du izen, árbola luziá (...), bestia, áriz motzá.*

(Errezil:) *Zuaitza, arítz lúze oiék jenéralian. Baño oáñ zuáitzak esáten tzaté [denei]. Oáñ, pagúari re zuáitza esángo yué oáñ, iz batían esáteko, léno esáten tzan árbola.*

(Aia:) *Zuáitza guk béste gáuz batí esáte you, arítza luziá[ri], arítz arbolá luziái esáte you zuáitza; eta arítz arbolá motzái, kortéatze ana, múarrua. Zuaitza, berez, árbola altubai baña arítza[ri], bestéik ez.*

(Orexa:) *Zuraitza, mendíkkoa, o eztaki[t] pa nik ze esan e, ta zuraitza esate io[u] danai emen oain, oaingo ikastolatan... [baina] jenealean zuaitza araitzai, paoai e ezkinion esaten zuraitza...*

(Hernani:) *Zuaitziya izate a, aitza ta ola piñuteya beste bat, zuaitza dalako zuaitziya, bestiai piñuteya.*

Bakarren batek, “zuaitza” pago luzea izendatzeko ere baliatzen du:

(Tolosa:) *Pagua zuaitza izate a, baño pagua bi klase izate ia, bi metroko alturan e asko izate ia ebakiyak, ez al dezu ikusten pagok e nola izate uen zea aundiya?, ua da páo motzá, ta ua beñe ezta zuaitza, ua da pao motza eo aitza igual, oi izate a moarratutakua esate a, korte at emate yo gizonak, ta geo aarrak atea-tze ya, denboan, urten poeriyon ba, buru aundiya itte zayo (...) arbola da oi, zuaitza da gora luzatze ana, ta bestia arbola.*

Aurreko testuetan ikus daitekeenez, lekukoek badute hala ere hitzak orain duen adiera zabalduaren berri eta inkestagilea beste kodigo baten jabe delakoan azalpen hori ematera ere behartuak sentitzen dira.

2. Erdialdeko beste bi puntutan, Andoainen eta Goizuetan, “zuaitza” eta “zuaritza” hurrenez hurren, **bertako haritza** dela adierazi digute lekukoek. Hala, zuhaitza arbola autoktonoa izendatzeko baliatzen da, kanpotik etorritako “norteko aitza” edo “aitz amerikano”tik bereizten dena.

(Andoain:) *Bat [d]a norteko aitza eta bestia lengo emengo aitza eta zuaitza guk ari esate you. Norteko aitza usatze a, pixun zolera botatzeko, ostua diferentia [du].*

(Goizuetan:) *Zuaitza da beti men bertakoa [haritza]; solibak, frontalak iteko (...).*

3. Beste multzo batean sailkatu ditugu “arbola”ren esanahi orokorretik urruntzen diren azalpenak, hau da, **haritza** dela diotenak besterik gabe, edo **mota** zehaztu gabe ere “zur iteko”, “arbola aundi bat”, “arbola mota bat” bezalako adiera zabalak. Halako emaitzak ditugu Etxalarren, Iparraldeko zen-

bait herritan, Lapurdin gehienbat, eta Bizkaiko herri bakar batean (Zeberion).

(Zeberio:) *Sugatza da aretxa.*

(Etxalar:) *Lesakan zuaitza erraiten te (...) zura duen arbolari, zuaitza; egurra duen arbolari eztiote zuaitza erranen e? [Beraz, luzatzen uzten zaionari].*

(Hendaia:) *Oianean zerbait gauza, xuxen, zuaitza, zerbait gaia... pertikagai bat eo...*

(Uhartre-G.): *Zuaitza guk erten duu arbola aundi batendako.*

4. Zenbait lekutan, egun hedatua dagoen esanahi zabalean jaso da hitz hau, hots, nagusiki “**arbola**”ren sinonimo gisa. Ez dakigu, ordea, gehiago zehaztu ez delako, hitz hau berrikitan ikasitakoa duten lekukoek ala betidanik erabilia duten adiera horretan. Hala ere, hauen artean badira **hitz zahartzat** dutenak: Bizkaian Errigoiti eta Diman, eta Nafarroako Sunbilla, Lekaroz, Aniz eta Baigorri jaso da ezaugarri hau.

(Errigoiti:) *Oin ogei urte ta bai, e? [esaten zen].*

(Aniz:) *Zenbaitzuk erten tzuten zugaitze (...) igual tzen gaztaña, aritze, lizerra, edozein, zugaitze... edozein.*

(Baigorri:) *Orai arbola gehienian, zaharrek gehio zuhaitza.*

5. Azkenik, zuhaitza euren ohiko hiztegitik kanpo kokatzen dutenak ditugu. Batzuk, berriki ikasitako hitza dutela garbi adierazten dute eta argibide zehatzak ematen dituzte horren harira. Gehienek aldiz, herriko forma gisa arbuaiatu dute besterik gabe, noiz ikasia edo nongoa den aipatu gabe.

(Bakio:) *Arbolien isena sugatza dala esaten dabe.*

(Deba:) *Batzuk danari [zuhaitza], guk ez, guk arbolia.*

(Pasaia:) *Nere semiak sugaitza esaten yo, baño guk es, [guk] arbola.*

(Leitza:) *Len beñez zuaitzik emen, beti arbola [esaten genuen].*

(Bidarrai:) [Lekukoak arbola erantzun ondoren zera dio:] *Arbola espainola da e? Uste dut eta zera den arbola, zuaitza den eskuaraz.*

EHHA-N ENBOR

Euskal Herri Hizkeren Atlaseko galdekizunean arbolari eskaintzen zaion sailean, ‘tronco / tronco’ galderan jaso diren emaitzetan ez da, agian espero zitezkeen bezala, *enbor* erantzunik bildu. Egungo euskara idatzian, oro har, adiera horretan irakurtzen ohituta gauden arren, mende honetako ahozko tradizioan gutxienez badirudi beste erabilera bat izan duela hitz honek.

EHHA-n ‘tronco’ esanahiaz bildu dugun erantzunik zabalena *tronko* hitza da beste aldaera hauekin: *trongo*, *trunku* eta *trunko*. Hitz honek euskararen eremu osoa hartzen du, hau da, mendebaldetik hasi eta ekialderaino hedatzen da bere agerpena. Horrezaz gain, ‘tronko’ emaitzaren nagusitasunetik ihesi *gerri* erantzuna da Gipuzkoan eta Bizkaiko ekialdean, batez ere, nabarmentzen den hitza. Beste muturrean, Zuberoan, *nadi* hitzak osatzen du beste eremu aski trinko bat.

Aurrean azaldutako *zuhaitz* hitzaren kasuan bezala, *enbor* hitza bat-batean jaso ez dugunez, hemen ere proposatu egin behar izan diegu lekukoei eta usteak alboratu egin behar izan ditugu beren azalpenen aurrean gero erakutsiko dugun gisan.

Ahozkoak eskaintzen duen aberastasuna hobeki baloratzeko, bil dezagun lehenbizi hiztegi erabilienetan ematen den informazioa, oro har, ildo berekoa baita *tronko* eta *enborren* esanahiak bateratzeko ikusten den joera.

Hala, Azkuek *enbor* hitzaren sarreran ‘tronco’ soila dakar esanahi gisa eta ‘tronco de árbol cortado’ eta ‘tronco cortado’ adierak aldiz, hitzaren beste bi aldaeratan (*anpor* eta *onbor*, hurrenez hurren). Bidenabar esan dezagun ‘tronko’ hitza ez duela jasotzen bere hiztegian.

Hari beretik, OEH-n *enbor* sarreran, hitzaren aldaeren ondoren, hauxe irakurtzen dugu: ‘tronco de árbol; pedazo de tronco’³. Orobat, Elhuyar eta Sarasolaren hiztegietan.

Euskaltzaindiak berrikitan argitaratutako *Hiztegi Batuan* tronko hitza zaharkitua dela irizten da, enbor hobesten delarik adiera horretarako.

EHHA-n jaso ditugun datuen arabera, *enbor* hitzak zera esan nahi du: arbola botatzerakoan, sustraiekin batera gelditzen den puska traketsa edo tronko amaieran adarrak hasten direneko buruaren zatia (traketsa hau ere). Tronkoaren zati nagusia eta zuzena zur gisa baliatzeko bereizten zen eran, beste bi puska horiek baztertu eta ihartzen uzten ziren, gero txikitu eta su egur gisa erabiltzeko.

Definizio hau lekukoek modu ezberdinetan esandakoaren ondorio da. Abiapuntu ezberdinak harturik guztien azalpenak erreferente berarengana eramaten gaitu. Bestalde, azalpen horiek ikusterakoan, modu beretsuan esandakoak eremuka sailka daitezkeela ohartu gara. Hori dela eta, azalpenok nolabait mapa batean irudikatzen ahalegina egin dugu.

Honela, batzuentzat arbola buruaren hasiera den bezala, beste zenbaitentzat ipurdiko aldea bakarrik da. Arbola burua eta ipurdia, biak, direla esan dute beste hainbatek. Traketsa, zahartua, ihartua moduko adjetiboak lehenesten dituztenak ditugu beste sail batean. Bestetik, su bazterrean jartzen zen egur handia izendatzeko ere jaso da. Azkenik, egurra edo haragia txikitzeko erabiltzen den *pikadera* edo *trangadera* adierazteko ere bildu da *enbor* hitza edo *anpor* bere aldaera.

Atzean aurkezten dugun mapan ikus daitekeenez, hitz hau ez da inkesta-puntu guztietan proposatu eta hutsuneek argi erakusten dute hori. Proposatua izan denetan ere, ez da beti ezagutzen. Halere, bildu ditugun datuen arabera eta esandakoak kontuan harturik, sailkapen bat egiten saiatu gara.

1. Enborra: arbola burua

(Urretxu:) *Buruí, árbola mótzan buruí esáten diou.*

(Ezkio-Itsaso:) *Izáten da ia burúe o ólá, sutáko enbórrá, gerríe ez, góiko burú, burú uré... géo burú uré ádarra kendú ta sítakó. Gerríe pásatako ondókoá, enbórra.*

³ Dialektologiako bazter-datu gisa jasotzen du OEH-k Cándido Izagirrek Arantzazu eta Oñatin *anpor* aldaerari buruz bildutako esanahia: ‘El tronco viejo, e.d., algún tanto podrido’.

(Zestoa:) *Burúai re enbórra ígual esáte zayo emen. Buruska daona, bátzuk enborra esate yue, beste batzuk, buruska eo burua. Emen gerriya [tronkoari], enborra gútxi émen. Attuta no asko.*

(Azpeitia:) *Enbórrá, or Prántzi aldeá ta dána enbórrakiñ zeátze ué ta... rádiyuán e ásko esáte be. Enborra guk esáte jóu burúbéi, ariz burubé, pagó burubé (...), gúk burúbe. Enbórra askók esáte yue, guk enbórra ez [ez dugu esaten]. Burube, trongótikán, amén zabáltze a pixkát, géo adár askó atátzé u, urá dá burúbe. Guk burúbe esáte jóun orrí, adárta bitarteko orí, béste batzúk enbórra esáte yue.*

(Aia:) *Enbórra, lixuái ez, buúskai. Burúska múarruak izáte u, mozté ana, géo ári ateatze zaizka árrak ta géo “burú matazá atea zayo ári”, enborra, burúska eta enborra esate zayo, bíyak.*

(Orio:) *Enbórra izate a burúa ta re kendú eta geo trónko ori re kendu, gerriya re, eta aarrakin geatze an orrí, órri enbórra esan izan diyou guk. Surtáko enborrak, agarrak e kendu ta... enborra.*

(Asteasu:) *Enborra esate zayo emen burubai, gerritik gora emen buruba izate ute, geo adarrak zabaltze dia.*

(Tolosa:) *Enborra esate zayo, arbola au konpazio atea, moarratua eon bazan da geo urteen poderiyon ba, aarrak aldamenetik [ateratzen zaizkio] da geo emen burua itte zayo, arbola ikusiko ezu goyen buru aundi bat, gerriya baño aundigua buruba ula, ta klaro, geo, materialetako balin baa emen moztutze a ta geo oi izate a buru oi, enborra, burub'oi enborra, enborra, enborra oi da.*

2. Enborra: arbola ipurdia

(Mendaro:) *Enbórra tortókiái, ipúrt'aundixái, artéixak (...). Txarákua izáten da, txarán daón pagúak e bai, ta árek éukitzen déu burúskiá, ta béian éukitzen deu lurrétikán... altúra [txikian], enbórra ári esáte ako, ipúrdié eo enbórrá. Txáretan eóten dan egur ói, enbórra mótxá. Burúska, gerritikan aárrak urtétzen deun tokí aurá eo burúa, aárta sórtzen dián tóki úra. Gerrixé ta géo burúa, aárta urténdako tokí ari.*

(Lasarte:) *Ebakita, saña bitartian geatzen dan... sañakin batea, oi da enborra.*

(Andoain:) *Enborra esate you guk... ipurdiyáldea, usteltze anian ua... ateatze a, atea itte a, arek dazka zañak, bai, surtako ibiltzen dana, puskatzen oso zalla izate a, txikitzen.*

(Hernani:) *Egurreta jute giñanian, enborra ataatzte genun, oik, ta su itteko ekartze giñun, menditik, enborra esate sayo, tronkua goorakua ta au itte a utzi ta geo leortu itte a ta geo surtako ta... au axkoakin jo ta partittu ta puskatuta re aixá ateatze a ta sua earra itte ute oik.*

(Goizueta:) *Enborra da, [arbola bota] eta gero in da arrunt iartu, ta an gelditzen tzizo eta iol adar bat orra, bestea ukerra ta zea ta “maka! au enborra, i, sutako!” o pao-enborra o aitz-enborra, pues uraxe da enborra, zakarra izan deilla e? Epurditik [atera] (...) sutako oben-obena, lurreko suuko e? denboateko lurreko suuko, kozinatako ez, txikitze lan aundii du.*

(Igoa:) *Déustako balío eztuten tókonái. Eztute balío matíaletako ta déustakó re, súntzakó ta úzten da, éztu matérialik, súntzát.*

(Lekaroz:) *Arbolai puskek eta kendu ta gelditzen diren puskoiek, puske zakarra bear du (...) arbol purdiek... egurteko edo onbortako.*

(Azkaine:) *Onborra deitzen da... arbola ondua botátze uzu ta ezpauzu taul'iteko ta beixten, pikatze uzu trúnzoka ta onborra gelditzen da. Onborra deitzen da trunko púska ek (...). Onborrá sukó da.*

3. Enborra: arbola burua eta arbola ipurdia

(Elduain:) *Enborra deitze zaio bai bekoi ta bai goikoi, kozkor bat geatze ana, aldrebes xamarra baldin baa, enborra.*

(Oiartzun:) *Enborra izaten da ara!, emendik [gora] eúrretako baliyo eztutenak, oi dia adarrak miño au izaten da enborra o au "tipula[k] jua", konpaziyo batea gaztañetan erdiya ola zulua erditik, [tipula] zerrautsa bezela, ba orrek tipula dik, tipula jua, ta eztu baliyo izaten sutako bestetako. [Inkestagileak: Orduan da gerriya bukatu eta adarrak asten dianeko...] Bai, tarti oi, enborra. [Ink.: Eta, bekuai re esate al tzayo?] Bai, oi re enborra da, sutako gelditzen dena, sutako bestetako eztu baliyo orrek, arbol enborrak.*

4. Enborra: arbola puska ihartua, traketsa

(Zegama:) *Arbóla aundi bat, konpázio ateáko, eta txikitze zú ta enbórra ári esáten diu. Guk pagó egurréi enbórrák. Págo aundie botá, igértzea zijótzen pagók, eta áren egúrrei enborrá. Págo zárrái, árbola zárrái ia igértzen ai dién... eta áren egúrrei. Geó súbajún enpléatzen gendun.*

(Ataun:) *Trunkóa, óso esátekoá. Enbórra izaten dá eo barrúa áula dulakó eo olá, barrúe uekotutá eo... Trúnko áu dá baño zulóduná, aulá, gúk ála esáten diou enbórra, barrúko trépa galdúa daoná.*

(Orexa:) *Enborra, trunko aundi samarra ta ola danean, trakets samarra danean... aldrebes samarra danean.*

(Hernani:) *Arbola bea izan litteke baño lodiya, moztu ta geo. Zuk au ola moztutze yozu ta au ingo a enborra, enbor itte a arbola zartze anian...*

(Dorrao:) *Ustélduta dáun orrí. Ustélduik, árri, eo úrte askós bóta kae eón da enbórtu, zártu, ustéldu.*

(Leitza:) *Enborra da eur zarra, zarra ta ya lurren o, moztute dagoana, zañeti dagoana ez, adarrak eta danak iartu te... lurren sartu gabe dagoana... iartue biñipiñ...*

(Etxarri Larraun:) *Arbola zárrá eo... énbórrá órréi. Arbol tzarrá, sutéakó eo zúloakín da árbola zártú ta... Trúnkú zárrá eo zuluuné o izánda re baño ya bóta-tá, matieletakó, ustéla baldín baá, énbórrá arréi.*

(Ezkurra:) *Erdi ustelduta baldin baleo, bai aspaldi botata... eur zakarrari, bai, surako... mas bien pasatutakoare esaten tzaio e? o sea ya moteldu edo zerbait fin-tasan ure galdutakoare emborra esaten tzaio emen biñipin.*

(Beruete:) *Onen épu/ordi zákar, zákar, zákarrá, báztarren utzí dao, zákarrá, úe da énbórra. Ue púsketú ta su itteko. Enbórra dá eur zarrá, mas bien pagóaná, ta úe burní zirikín autsíle ta su itteko. Obena kendú ta zábor úe enborra, ta árrek balío [du] su itteko bákarrík.*

(Suarbe:) *Bóta ta baldín badó lúrrian, zartúé, zé enbórra! biño sáno daólaik ez. Ori, sekátu, zakártui taólaik, ordúen enbórra, su ittekó, errétzeko bakárrik.*

(Sunbilla:) *Egur bat [d]a zartua, ta lodiya... ezpadu ola, adar politikan.*

(Donamaria:) *Tzar bat, or, botariya, zea, bazter batera botariya, areri guk onborra erraten diogu, zartua.*

(Etxalar:) *Onborra da jeneralian arbola bat zartua eta arek eztu materialetako ta yeus baliyo e? zea, súko.*

(Errazu:) *Puskek, lau bost puske... ekei erten tzaio onborra, trunko zaar oiek... ustelduske t'oiak. Sueindeko dire onak.*

5. Enborra: su bazterrekoa

(Oderitz:) *Ekártzen tzén... baztáarrekotakó, súái, enbór bát, [tronkoaren] pus-kéta batéi ta arréi geo déitzen tzitzión baztárrekoá, sú baztárrekoá.*

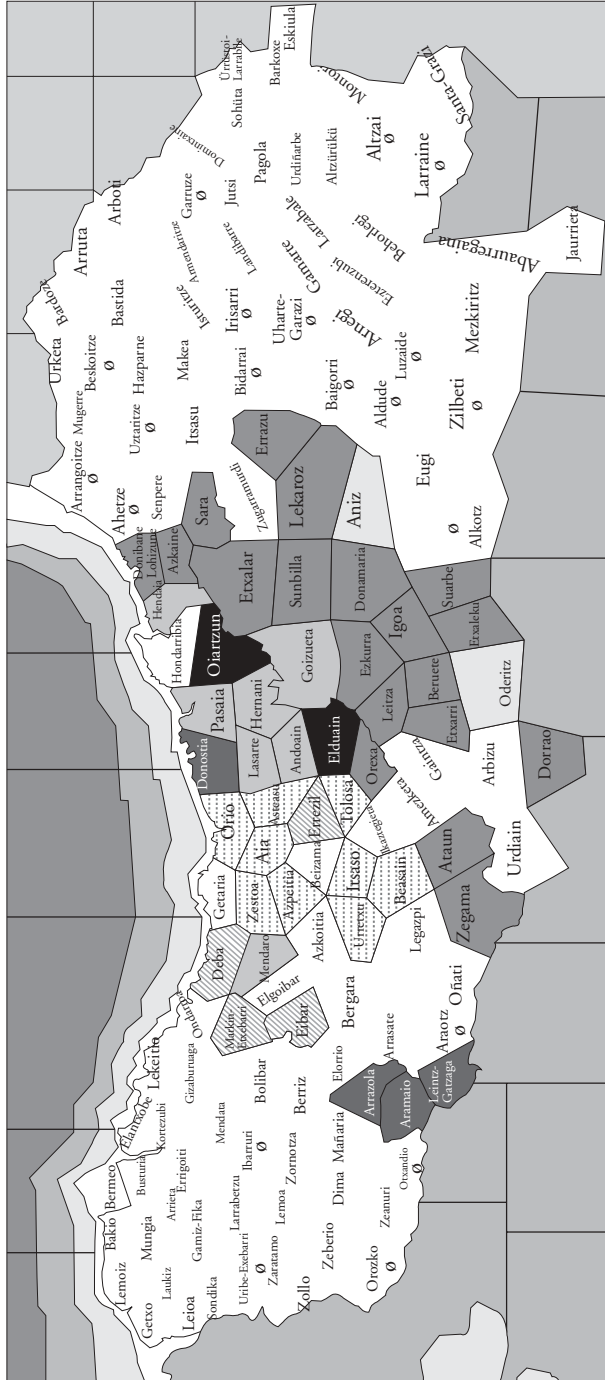
(Aniz:) *Trunko zakar bat. Denboraz su pazterrian patzen tziren egur lodi bezuk ta aren arrimoan bertze ttiekiek, ari erten zaion onborra, bazterreko onborra, moztuta dagolaik.*

6. Enborra: egur edo haragi txikitzekoa

EHHA-k egur eta haragi txikitzeakoaren izenak biltzen ditu bi galdera ezberdinetan eta hainbat lekutan *anpor* edo *enbor* jaso dugu erantzuntzat. Emaitzok ere maparatu egin ditugu.

ENBOR

	Arbola puska iharua, traketsa
	Arbola burua
	Arbola ipurdia
	Arbola burua eta arbola ipurdia
	Egur/Haragi txikitzekoa
	Su bazterrekoa
	Ez da bertako hitza

Zuriuneak datu zehatzik ez dela bildu adierazten du.

Ø: Ez da ezagutzen.

Bigarren adiera bat ere bildu da ondoko herri hauetan:

- Hernani, Andoain, Elduain eta Goizueta: *Arbola puska ihartua, traketsa.*
- Oiarzun eta Leitza: *Egur edo haragi txikitzekoa.*
- Beruete, Igoa, Lekarotz eta Azkaine: *Arbola ipurdia.*

LABURPENA

Euskaltzaindiko *Euskal Herriko Hizkeren Atlas*a egitasmoan bildutako datuetan oinarrituta, ahozko euskaran *enbor* eta *zuhaitz* hitzek izan dituzten erabilerak biltzen dira artikulu honetan. Lekukoen adierazpenek erakusten duteenez hitzok beste adiera batzuk izan dituzte, asken urteotan hartu duten esanahi orokor eta bakarretik haratago. Esanahi horiek multzokatu eta kartografikoki irudikatzen saiatu gara.

RESUMEN

A la luz de los datos recogidos en el proyecto *Euskal Herriko Hizkeren Atlas*a de Euskaltzaindia, las palabras *enbor* y *zuhaitz* han tenido en el uso hablado del euskara acepciones no del todo coincidentes con las que se han generalizado en los últimos años. En este artículo se recogen los distintos significados, con ejemplos en boca de los mismos informantes, agrupados semánticamente. Se intenta a su vez una representación cartográfica de los mismos.

RÉSUMÉ

D'après les données obtenues dans le projet *Euskal Herriko Hizkeren Atlas*a de *Euskaltzaindia*, les mots *enbor* et *zuhaitz* ont eu dans l'usage parlé de l'euskara, des sens qui ne coïncident pas tout à fait avec ceux qui se sont généralisés au cours de ces dernières années. Dans cet article on recueille les différents sens, avec des exemples, donnés par les sources d'informations elles-mêmes, groupés de façon sémantique. On essaie en même temps de les représenter sur une carte.

ABSTRACT

In light of the information collected in Euskaltzaindia's *Euskal Herriko Hizkeren Atlas*a project, the words *enbor* and *zuhaitz* have had meanings in the spoken language which do not entirely coincide with the meanings which have become generalised over recent years. This article gathers the different meanings with examples from oral sources, grouped semantically. A cartographic representation of the examples is attempted.